

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

663

MISINGI YA ELIMU

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka: 2000

MAELEKEZO.

1. Karatasi hii ina sehemu **A**, **B** na **C**.
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A**, maswali **mawili (2)** kutoka sehemu **B** na swali **moja (1)** kutoka sehemu **C**.
3. Sehemu **A** ina alama 36, sehemu **B** ina alama 40 na sehemu **C** ina alama 24.
4. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** ndani ya chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

SEHEMU A (alama 36)

1. Eleza maana ya elimu rasmi na utoe mfano mmoja unaohusiana na vyuo vya ufundi.

Elimu rasmi ni mfumo wa elimu unaofundishwa katika shule au vyuo rasmi kwa mpangilio maalumu, ukifuata mtaala uliowekwa, na kusababisha cheti au shahada.

Mfano ni elimu inayotolewa katika vyuo vya ufundi, ambapo wanafunzi hupata ujuzi wa kazi maalumu na shahada ya ufundi.

2. Taja na ufafanue aina nne za mtaala zinazotumika katika elimu ya watu wazima.

Aina ya kwanza ni mtaala wa ufundi (vocational curriculum), unaolenga ujuzi wa kazi.

Aina ya pili ni mtaala wa maisha (life skills curriculum), unaojikita katika stadi za maisha kama usimamizi wa fedha na afya.

Aina ya tatu ni mtaala wa elimu endelevu (continuing education curriculum), unaowezesha watu kujifunza maisha yote.

Aina ya nne ni mtaala wa kijumla (general curriculum), unaojumuisha elimu ya msingi, sayansi, na lugha kwa ajili ya maendeleo ya jumla.

3. Eleza madhumuni matatu ya tathmini ya mwalimu kwa kuzingatia wanafundi watu wazima.

Madhumuni ya kwanza ni kubaini kiwango cha ujuzi na ufahamu wa mwanafundi.

Madhumuni ya pili ni kutoa maoni na mwelekeo wa kuboresha mchakato wa ujifunzaji.

Madhumuni ya tatu ni kuhamasisha mwanafundi watu wazima kuchukua jukumu la kujifunza.

4. Toa maana ya usawa wa fursa katika elimu, kisha taja hatua tatu za vitendo za kufanikisha usawa huo katika shule za vijijini.

Usawa wa fursa ni kuhakikisha kila mwanafundi anapata fursa sawa ya kupata elimu bila ubaguzi wa jinsia, hali ya kijamii, au kijiografia.

Hatua za vitendo ni: kuhakikisha upatikanaji wa walimu na vifaa kwa shule zote, kutoa misaada kwa watoto maskini, na kuandaa mpango wa masomo unaokidhi mahitaji ya kila mwanafunzi.

5. Eleza tofauti nne kati ya mtaala unaolenga ujuzi wa kitaaluma na mtaala unaolenga ujuzi wa maisha.

Tofauti ya kwanza ni kwamba mtaala wa kitaaluma unalenga kujifunza taaluma maalumu, wakati mtaala wa maisha unalenga stadi za maisha.

Tofauti ya pili ni lengo la mtaala; kitaaluma ni kuandaa mwanafunzi kwa soko la ajira, maisha ni kuendeleza ujuzi wa kila siku.

Tofauti ya tatu ni mbinu; kitaaluma mara nyingi hutumia mafunzo ya darasa na vitendo, maisha hutumia mafunzo ya vitendo na hali halisi.

Tofauti ya nne ni tathmini; kitaaluma hupima ujuzi maalumu, maisha hupima ufanisi wa kutumia stadi za maisha.

6. Taja na ufafanue aina nne za rasilimali za elimu ambazo zinafaa katika mazingira ya visiwa.

Rasilimali ya kwanza ni nyenzo za mafunzo (teaching materials), kama vile vitabu na vifaa vya uchoraji.

Rasilimali ya pili ni rasilimali za watu (human resources), mfano walimu wenye stadi za kufundisha kwa mazingira ya visiwa.

Rasilimali ya tatu ni teknolojia ndogo, kama kompyuta za kidijitali na vifaa vya kujifunzia kwa mtandao.

Rasilimali ya nne ni rasilimali za asili, kama mimea na samaki vinavyotumika katika mafunzo ya sayansi au kilimo.

7. Eleza umuhimu wa kuwashirikisha wazazi katika utekelezaji wa mipango ya elimu ya awali.

Kushirikisha wazazi kunasaidia kuongeza motisha ya mwanafunzi na mahudhurio shuleni.

Kunakuza ushirikiano katika kuhakikisha usalama wa watoto na mahitaji yao ya kijamii yanatimizwa.

Kunasaidia pia upatikanaji wa rasilimali za elimu kupitia michango au msaada wa kijamii.

8. Taja sababu tatu zinazoweza kusababisha mwanafundi mtu mzima kukosa mahudhurio darasani, kisha toa suluhu kwa kila sababu.

Sababu ya kwanza ni changamoto za kifedha. Suluhu: kutoa msaada wa kifedha au mikopo midogo.

Sababu ya pili ni majukumu ya kifamilia. Suluhu: kupanga ratiba inayowezesha mwanafunzi kuhudhuria masomo.

Sababu ya tatu ni masuala ya afya. Suluhu: kutoa huduma za afya au kuandaa masomo ya mbadala.

9. Eleza hatua nne za kuandaa mazingira salama ya kujifunzia kwa watoto wadogo katika shule.

Hatua ya kwanza ni kuhakikisha madarasa hayana hatari za kisaikolojia na kimwili.

Hatua ya pili ni kuweka vifaa salama vinavyofaa umri wa watoto.

Hatua ya tatu ni kutoa mafunzo kwa walimu juu ya usalama wa watoto.

Hatua ya nne ni kuandaa mpango wa dharura na hatua za kujibu matatizo ya haraka.

SEHEMU B (alama 40)

10. Changanua kwa undani hoja kwamba 'mtaala wa kimataifa ni suluhisho la matatizo ya elimu ya eneo', ukitaja dalili nne zinazoonyesha mabadiliko ya mtaala bila kuzingatia tamaduni za ndani.

Hoja za kuunga mkono: mtaala wa kimataifa unaweza kuleta teknolojia, mbinu za kufundisha, na viwango vya kitaifa.

Dalili zinazoonyesha mabadiliko bila kuzingatia tamaduni: (i) kutumia lugha za kigeni kwa shule za msingi, (ii) kusahau maadili ya kienyeji, (iii) kupunguza masomo yanayohusiana na historia ya eneo, (iv) kuingiza mbinu zisizofaa kwa mazingira ya kijamii.

Matokeo ni kupoteza utambulisho wa kijamii na kupungua motisha ya mwanafunzi.

Suluhisho: kuunganisha mtaala wa kimataifa na maadili, lugha, na historia ya eneo ili kuwa na mtaala unaofaa.

11. (a) Elezea kwa kina kanuni nne za andragogy za Malcolm Knowles zinazoathiri utekelezaji wa programu za mafunzo kwa watu wazima.

Kanuni ya kwanza ni kujitegemea kwa mwanafundi. Kanuni ya pili ni kujumuisha uzoefu wa maisha ya mwanafundi katika mafunzo.

Kanuni ya tatu ni umuhimu wa masuala yanayohusiana na maisha ya mwanafundi. Kanuni ya nne ni motisha ya ndani badala ya vitisho vya nje.

(b) Mfano: Kozi ya ufundi wa ujenzi kwa watu wazima inaweza kutumia uzoefu wa wanafunzi kushirikiana kwenye mradi halisi, huku walimu wakiongoza hatua kwa hatua na kuzingatia maswali na changamoto za kila mwanafunzi.

12. Jadili vikwazo vya kisiasa, kitamaduni, na kifedha vinavyoweza kuzuia utekelezaji wa programu za elimu kwa watu wazima kwa jamii za kisiwa, kisha toa mikakati mitano ya kushinda vikwazo hivyo.

Vikwazo vya kisiasa ni sera zisizoelekeza elimu kwa visiwa vidogo. Vikwazo kitamaduni ni dhana potofu kuhusu nafasi ya wanawake au watu wazima. Vikwazo kifedha ni uhaba wa rasilimali na walimu.

Mikakati: (i) kushirikisha viongozi wa kijamii katika maamuzi, (ii) kuelimisha jamii kuhusu faida za elimu ya watu wazima, (iii) kutafuta msaada wa kifedha kutoka serikalini na mashirika ya misaada, (iv) kupanga kozi zinazofaa kwa rasilimali zilizopo, (v) kutoa motisha kwa walimu wa visiwa.

13. Tathmini kwa kina madhara na faida za kujumuisha teknolojia ya habari na mawasiliano katika mtaala wa shule za msingi visiwani, ukielezea jinsi matumizi mabaya ya teknolojia yanavyoweza kuathiri utamaduni.

Faida ni kuongeza upatikanaji wa elimu, kutumia mbinu za mafunzo za kisasa, na kuendeleza stadi za kidijitali.

Madhara ni kupoteza lugha za kienyeji, kuathiri maadili na utamaduni, na kuingiza maudhui yasiyofaa.

Suluhu: kutumia teknolojia kwa mpangilio unaojumuisha maadili na tamaduni za asili, kuhakikisha usimamizi wa walimu na jamii.

SEHEMU C (alama 24)

14. Jadili kwa kina maisha ya kifalsafa ya Maria Montessori na jinsi kanuni zake mbili kuu za elimu ya mtoto zinavyoweza kuboresha huduma za shule za awali.

Maria Montessori alisisitiza kujifunza kupitia uzoefu na kujitegemea kwa mtoto.

Kanuni ya kwanza ni "learning by doing" inayowawezesha watoto kujifunza kwa kufanya shughuli halisi.

Kanuni ya pili ni kuheshimu utu na ujasiri wa mtoto, ikichangia motisha na kujitegemea.

Mbinu hizi zinaweza kuboresha shule za awali kwa kuweka vifaa vinavyofaa umri, kuruhusu watoto kuchunguza, na kuwa na walimu kama waongozi wa

mchakato wa kujifunza.

15. Eleza dhana ya 'elimu endelevu', kisha toa mifano minne ya programu za kujifunza maisha yote ambazo zinaonyesha dhana hiyo.

Elimu endelevu ni mchakato wa kujifunza unaoendelea maisha yote ili kuendeleza ujuzi na maarifa.

Mifano: (i) kozi za kilimo kwa wakulima wazima, (ii) mafunzo ya ujasiriamali, (iii) shule za usiku kwa watu wazima, (iv) mafunzo ya afya kwa jamii.

16. Jadili kanuni nne za kuandaa somo linalolenga watu wazima, kisha toa mfano mmoja wa shughuli kwa kila kanuni.

Kanuni ya kwanza ni kuzingatia mahitaji ya mwanafundi. Shughuli: uchunguzi wa matatizo ya shamba.

Kanuni ya pili ni kuingiza uzoefu wa mwanafundi. Shughuli: kugawana mbinu za kilimo zilizotumika.

Kanuni ya tatu ni mafunzo ya vitendo. Shughuli: kufanya mradi wa kuzalisha mbegu.

Kanuni ya nne ni tathmini ya ujuzi. Shughuli: kuhojiwana au kupima matokeo ya mradi.